

seksualnih odnosa između muškarca i žene. Služeći se usmenom predajom živih sudionika, autorica pronalazi tragove doživljaja Dubrovnika i Mljeta u navedenom romanu. Na kraju rada mogu se vidjeti fotografije Jamesa Jonesa za vrijeme njegovog boravka na Mljetu.

Etimološka i leksikološka analiza romanizma iz semantičkoga polja zognja u pijaavskom govoru (313-330) naslov je posljednjeg priloga u časopisu. Marijana Tomelić Ćurlin u njemu prezentira leksičku građu koja tumači terminologiju *zognja*, odnosno kuhinje, u jednom mjesnom govoru na poluotoku Pelješcu. Građa je prikupljena terenskim radom, tj. ispitivanjem izvornih govornika, a u članku su priloženi leksemi te je navedena njihova etimologija. Cilj je rada prikazati zastupljenost romanizama unutar jedne semantičke skupine podijeljene u nekoliko semantičkih podskupina. Leksikološka etimološka analiza sakupljenih romanizama pokazala je prisutnost starijeg sloja, odnosno dalmatskih relikata, te novijeg sloja talijanskog i mletačkoga jezika.

Cjelina *In memoriam* (331-334) posvećena je književnom povjesničaru, kritičaru i piscu, akademiku Rafi Bogišiću (1925.-2010.). Predstavlja se život i stvaralaštvo ovog znamenitog hrvatskog znanstvenika koji se bavio istraživanjem starije hrvatske književnosti.

Na kraju časopisa nalazi se cjelina *Osrti i kritike* (335-361) koja sadrži prikaze pet knjiga i jednog zbornika radova te jedno izvješće o postavljanju spomen-ploče hrvatskom znanstveniku Baltazaru Bogišiću u Parizu, povodom 175. obljetnice njegova rođenja.

Ovaj broj *Anala* donosi znatan broj zanimljivih i poučnih znanstvenih radova. Prilozi koji osvjetljavaju razne probleme iz povijesti Dubrovnika i njegove okolice predstavljaju vrijedan doprinos poznavanju dubrovačke, kao i općenito hrvatske povijesti.

Juraj Balić

Povijesni prilozi, god. 29, br. 38 (364 str.) – br. 39 (320 str.), Zagreb 2010.

U 2010. godini objavljena su dva nova broja časopisa *Povijesni prilozi* Hrvatskog instituta za povijest. Članci (7-282), *Razgovor* (283-293), *Ocjene i prikazi* (295-352) i *In memoriam* (353-356) četiri su cjeline koje čine prvi broj iz 2010. godine. Najveća opsegom, prva se cjelina sastoji od devet izvornih znanstvenih radova.

Ivan Botica autor je prvog članka ovog broja, pod nazivom *Franjevački samostan i crkva Sv. Marije u podgrađu Cetini pod Sinjem (primjer povijesnoga diskontinuiteta)* (9-29). Proučivši povijesne izvore i lokalnu historiografiju, autor u radu negira uvriježeno mišljenje o postojanju franjevačkog samostana u vrličkome selu Cetini te govori o povijesnom diskontinuitetu između srednjovjekovne i kasnije franjevačke djelatnosti uzrokovanom protuosmanlijskim ratovima.

Na temelju oporuka iz Državnog arhiva u Mlecima, Lovorka Ćoralić napisala je članak *Ad viaggium pro anima mea – hodočašća u Santiago de Compostelu u oporučnim spisima hrvatskih iseljenika u Mlecima (XV.-XVI. stoljeće)* (31-42). Podijeljen na dva dijela, rad najprije govori o hrvatskim iseljenicima u Mlecima koji u svojim oporukama spominju Compostelu kao cilj hodočašća, dok se u drugom dijelu donose konkretni primjeri pojedinaca koji su sami išli na hodočašća ili su, u brojnijim slučajevima, izrazili želju da se nakon njihove smrti obavi zamjensko hodočašće.

Teoretičari, hodočasnici, činovnici: tri vrste renesansnih putopisnih tekstova (43-69) članak je Irene Miličić u kojem autorica prikazuje renesansne putopise iz 16. stoljeća kao vrlo vrijedne izvore za povijest kulture. Proučavajući izvorne tekstove, u radu se obrađuju primjeri dvojice hrvatskih hodočasnika, Bartula Đurđevića i Bonifacija Stijepovića Drakolice, potom se nastavlja s hodoeporičkim ili apodemičkim tekstovima, da bi se zaključilo s analizom administrativnih putnih zapisa.

Nekim pitanjima hrvatske heraldike bavi se Matea Brstilo Rešetar u članku *Heraldičko nazivlje na temu ratovanja s Osmanlijama* (71-96). Kao polazište istraživanju poslužio je Bojničićev grbovnik s kraja 19. st., iz kojeg autorica izdvaja i analizira bogato heraldičko nazivlje na temu ratovanja s Osmanlijama, koje je nastalo kao rezultat uzdizanja vojnog plemstva tijekom dugotrajnih ratova. Rad je popraćen slikovnim priložima blazoniranih grbova i grafikona.

Stavljajući osmanlijsko gusarenje po Jadranu u širi kontekst njihove općenite gusarske djelatnosti na središnjem dijelu Sredozemlja, slovenski povjesničar Klemen Pust napisao je članak *Beneško-osmanski pomorski spopadi na Jadranu u 16. stoljetju* (97-133). Proučavajući bogatu gusarsku djelatnost na Jadranu kao dio svakodnevnice, autor donosi podatke o njejoj organizaciji, govoreći također i o nastojanjima Venecije da osmanlijsko gusarstvo uništi, kao i o nastojanjima Osmanlija da učine isto s mletačkim gusarima.

Slijede dva članka koja se bave crkvenom poviješću. Zlatko Kudelić napisao je članak pod naslovom *Čaplovičeva povijest Marčanske biskupije* (135-182), a kao glavni izvor za proučavanje ove grkokatoličke biskupije autoru su poslužili zapisi slovačkog putopisca Jàna Čaploviča. Uz samu povijest biskupije, autor analizira i same Čaplovičeve tekstove te njihov utjecaj na krajišku historiografiju u 19. i 20. stoljeću. U članku *“Ad maiorem Dei gloriam” ... II. dio: Obravotavanje u vjeri naroda Senjsko-modruške biskupije polovicom 18. stoljeća* (183-212) autorica Maja Matasović nastavlja proučavanje crkvenih prilika u Senjsko-modruškoj biskupiji u 18. st. na temelju kanonskih vizitacija biskupa Jurja Vuka Čolića, govoreći ovaj put o nauku koji su svećenici prenosili puku u skladu s odredbama Tridentskog koncila. Rad je popraćen brojnim citatima, a na kraju se nalazi prilog koji sadrži neobjavljene tekstove korištene, ali necitirane u samom tekstu.

Prilično eksploatiranu temu, Alberta Fortisa i njegovo djelo *Viaggio in Dalmazia*, u kontekstu općenitih prosvjetiteljskih promišljanja i prikazbi Drugoga, proučava Nikola Markulin u članku *“Prijatelj našeg naroda”: Prikazbe Drugoga u djelu Viaggio in Dalmazia Alberta Fortisa* (213-233). Pri analizi pojedinih elemenata prikazivanja Drugoga u Fortisovom djelu, autor se detaljnije osvrće i na razmatranja prvog Fortisovog kritičara Ivana Lovrića, čije je djelo tiskano dvije godine nakon objavljivanja samog *Viaggio in Dalmazia*.

Posljednji članak ovog broja *Povijesnih priloga* bavi se jednom epizodom s kraja ratova Habsburgovaca protiv Napoleona, a nosi naslov *Tinjajući krajiški patriotizam i opsada Zadra 1813. godine* (235-282) autora Alexandra Buczynskog. Uz detaljan opis same opsade, autor posebnu pažnju pridaje odnosu Bečkog dvora prema krajiškom patriotizmu, proučavajući ujedno i tumačenje ovog kompletnog događaja u kasnijoj historiografiji. Na kraju rada nalaze se prilozima s prijepisima izvornih tekstova i kartama.

Sljedeća cjelina, *Razgovor*, donosi intervju sa sveučilišnim profesorom i akademikom Tomislavom Raukarom povodom primitka Nagrade “Anton Gindely” austrijskog Instituta za Podunavlje i Srednju Europu 2009. godine. Cjelina *Ocjene i prikazi* sadrži 16 tekstova koji predstavljaju recentna svjetska i domaća izdanja iz raznih područja historiografije, dok posljednja cjelina *In memoriam* donosi tekst posvećen nedavno preminulom akademiku Luji Margetiću.

Tekstom *Riječ urednice* (7) započinje sljedeći broj *Povijesnih priloga* uvodeći u tematski dio koji se bavi kvantitativnom metodom istraživanja povijesti, ali i posvećujući ovaj broj prerano preminulom povjesničaru Tomislavu Markusu. *Tema broja* (9-104) prva je cjelina, a na nju se nastavljaju *Članci* (105-246), *Razgovor* (247-255), *Ocjene i prikazi* (257-292), *Izviješće sa skupa* (293-297) te *In memoriam* (299-309).

Cjelina *Tema broja* donosi jedan pregledni i četiri izvorna znanstvena rada koji na konkretnim primjerima prikazuju prednosti i mane korištenja kvantitativne metode u povijesnim istraživanjima. Prvi je članak napisao Gordan Ravančić, pod nazivom *Kvantifikacija svakodnevice – primjer dubrovačkih krčmi* (11-21), u kojem analizira slučajeve kaznenog suda Dubrovačke Republike kako bi prikazao uklopljenost krčmi u srednjovjekovnu urbanu svakodnevicu. Kao rezultat istraživanja pokazalo se kako je ritam posjećivanja krčmi bio u uskoj vezi s ritmom rada i crkvenim kalendarom.

Metoda "reprezentativne kapi" i genealoška metoda u povijesnoj demografiji (23-38) članak je Nenada Vekarića. Autor na nekoliko dubrovačkih primjera iz razdoblja od 15. do kraja 18. st. pokazuje mogućnosti metode "reprezentativne kapi", metode koja omogućava da neka informacija, sama po sebi nebitna, "atomizirana" kroz genealošku metodu bude stavljena u kontekst i time posluži u donošenju bitnih zaključaka.

Sljedeći članak, *Skrivena povijest – tajnoviti svijet brojki* (39-71) napisao je Milan Vrbanus istražujući gospodarsku povijest Slavonije tijekom prve polovice 18. stoljeća. Uz prikaz teorijskih karakteristika pojedinih kvantitativnih metoda u prvom dijelu rada, drugi dio detaljno pokazuje na koji se način one mogu iskoristiti za konkretna povijesna istraživanja.

Robert Skenderović kao polazište za svoj rad, naslovljen *Popis stanovništva hrvatskih i slavonskih županija iz 1773. godine ("Tabella Impopulationis pro Anno 1773")* (73-92) uzima najstariji poznati sumarni popis stanovništva Banske Hrvatske. Uz detaljan prikaz i analizu podataka iz spomenutog popisa, autor donosi i sve teškoće koje su pratile proces popisivanja te ističe nedostatke koje popis zbog toga sadržava.

Posljednji članak tematskog dijela nosi naslov *Logika i povijesne znanosti – problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga* (93-104) autora Davora Lauca i Darka Viteka. Na temelju matičnih knjiga iz 18. st. vezanih za Osijek, u radu se prikazuje postupak moguće formalizacije izvora i izgradnja računalno primjenjivoga logičkog modela temeljenog na temporalnoj logici. Ipak, u zaključku se navodi kako je teško zamisliti da bi računalni model mogao u potpunosti zamijeniti klasični historiografski pristup. Svi su radovi u ovom dijelu *Povijesnih priloga* popraćeni bogatim priložima koji sadrže tablice i grafikone.

Nakon *Teme broja* slijedi cjelina *Članci*, koja donosi tri izvorna znanstvena rada i jedno prethodno priopćenje. Ova cjelina započinje člankom Milenka Krešića pod naslovom *Depopulacija jugoistočne Hercegovine izazvana turskim osvajanjem* (107-123). Nakon kratkog uvoda u kojem prikazuje osmanlijsko napredovanje u osvajanju Hercegovine, koristeći arhivsku građu, autor donosi podatke o bježanju stanovništva u susjedne zemlje, posebice u Dubrovačku Republiku, što je uzrokovalo ozbiljnu depopulaciju jugoistočne Hercegovine.

Sljedeći članak nosi naslov *Crnogorac Rade Maina – mletački general u Zadru (druga polovica XVIII. stoljeća)* (125-152), autorica Lovorke Čoralić i Maje Katušić. Na temelju izvora iz raznih pismohrana i knjižnica, u radu se prati bogata karijera jednog mletačkog časnika, kroz čiji se život ujedno razmatraju posljednja desetljeća postojanja Serenissime, kao i prilike u Zadru toga vremena. Tekst je popraćen dvama grafikonima, a prilog na kraju sadrži prijepis oporuke Rade Maine, koja je analizirana ranije u radu.

O nekim aspektima života i djelovanja Vatroslava Lisinskog govori se u članku pod nazivom *Društveni, politički i ideološki kontekst stvaralaštva Vatroslava Lisinskoga na području zbornice glazbe. U povodu 190. obljetnice rođenja Vatroslava Lisinskoga i 200. obljetnice Ljudevita Gaja* (153-196) autorice Rozine Palić-Jelavić. U radu se razmatra doprinos Lisinskog ilirskom pokretu,

ali i njegov odmak od Gajevih ideja o potpunom podređivanju glazbe ilirskoj ideologiji bez obzira na umjetničku vrijednost skladanih djela.

Posljednji članak u ovom broju, *Od divljega prirodnog svijeta do industrijskih velegradova: ekološka povijest ljudskih društava (197-246)* rad je prerano preminulog Tomislava Markusa, u kojem se autor bavi ekološkom poviješću u širokom vremenskom rasponu od početaka ljudskog djelovanja na prirodu do suvremenog doba, analizirajući teorije i spoznaje kroz bogatu sekundarnu literaturu. Autor suprotstavlja utjecaje na prirodu sakupljača-lovaca s jedne, s onima sjedilačkih društava s druge strane te upozorava na destruktivno djelovanje potonjih od samih početaka.

Cjelina *Razgovor* donosi intervju s dvije stručnjakinje za urbanu povijest, prof. dr. Sarah Rees Jones i prof. dr. Katalin Szende. Slijede cjelina *Ocjene i prikazi* s 13 tekstova, *Izvoješće sa skupa* posvećeno znanstvenom skupu održanom 15. i 16. studenog 2010. na Hrvatskom institutu za povijest pod nazivom *Grad hrvatskoga srednjovjekovlja – vlast i vlasništvo*, a i ovaj se broj završava cjelinom *In memoriam* koja sadrži tekstove u čast dvojici nedavno preminulih povjesničara, Ivana Kampuša i već spomenutog Tomislava Markusa.

Kao zaključak ovog prikaza može se reći kako oba broja *Povijesnih priloga* iz 2010. godine donose brojne raznovrsne, vrijedne i zanimljive radove koji obrađuju slabo zastupljene probleme ili se na nov način bave nekim već obrađivanim temama u hrvatskoj historiografiji. Svakako valja istaknuti i tematski dio drugog broja koji pridonosi razmatranju katkad suviše zanemarenih metodoloških pitanja u povijesnim istraživanjima.

Filip Novosel

Historijski zbornik, god. 63, br. 1-2, Zagreb 2010., 714 str.

Časopis *Historijski zbornik*, izdanje "Društva za hrvatsku povjesnicu", doživio je u Zagrebu 2010. svoju šezdeset i treću godinu izlazenja. Časopis se, kao što to nalaže njegova dugogodišnja praksa, sastoji od dva broja, čiji će sadržaj biti ukratko predstavljen u nastavku. Prvi broj godišnjaka donosi osam izlaganja sa znanstvenog skupa, jedno prethodno priopćenje, tri pregledna članka, jedan rad historiografske problematike, obavijesti, recenzije i prikaze te izvješća sa znanstvenih skupova. Drugi broj sadrži šest izvornih znanstvenih članaka, dva pregledna članka, jednu diskusiju o povijesnoj problematici, ocjene i prikaze te izvješća sa znanstvenih i stručnih skupova.

Prvi broj započinje s izlaganjima sa znanstvenog kolokvija održanog povodom 150. obljetnice prvog modernog popisa stanovništva (1857.-2007.) u organizaciji Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i suorganizaciji Društva za hrvatsku povjesnicu i Društva za hrvatsku ekonomsku povijest koji je održan 3. prosinca 2007. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ovaj znanstveni skup organiziran je povodom 150. obljetnice prvog modernog popisa stanovništva koji je proveden 1857. godine u Habsburškoj monarhiji i hrvatskim zemljama. Kratki opis problematike koja se obrađivala na Okruglom stolu dao je u uvodu Željko Holjevac (3-4).

Petar Korunić na ovom je znanstvenom skupu predstavio dva rada. Prvi članak, nazvan *Početak etnografske statistike u Habsburškoj monarhiji i Hrvatskoj: Etnička identifikacija i etničke strukture stanovništva* (5-51), temelji se na dostupnim statističkim podacima kojima autor istražuje etničku identifikaciju i etničku strukturu stanovništva na navedenim teritorijima kroz razdoblje 19. stoljeća. U tim je istraživanjima autor došao do novih spoznaja koje se razlikuju od dosadašnjih vezanih uz tu tematiku.